

ارزیابی همجواری مناطق مسکونی با فضای سبز شهری در ایجاد آرامش روانی شهروندان: نمونه موردی پارک آزادی شیراز و ائل گلی تبریز

میلاد ملکی^۱، نازنین مروت^۲

^۱ دانشجوی ارشد مهندسی فضای سبز.

^۲ دانشجوی کارشناسی مهندسی فضای سبز.

نام نویسنده مسئول:

میلاد ملکی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۹/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۳۰

چکیده

انسان موجودی با نیازهای متنوع اشتراکات بسیار با طبیعت می باشد. این ارتباط با طبیعت باعث آرامش روحی و روانی در افراد می شود. با گذر زمان و وارد شدن مناطق مسکونی به محیط های طبیعی و دخل و تصرف هایی که با توسعه شهر نشینی به وجود آمد باعث از بین رفتن این فضا طبیعی شد. ولی رفته رفته انسان نیاز خود را به این فضاها را درک کرد و تلاش خود را در باز طراحی و ساختن فضای سبز طبیعی را شروع کرد. که محیط های طبیعی باعث بهبود کیفیت زندگی و آرامش بخش روح و روانی فرد می باشد. از این رو در این پژوهش بر اساس روش توصیفی تحلیلی به گردآوری اطلاعات پرداخته ایم که نظریه های روانشناسی و ادراکات محیط طبیعی با روانشناسی آن بر زندگی انسان پرداخته می شود. مولفه های محیط طبیعی همچون خوانایی، تناسب، مقیاس، سلسله مراتب و ابعاد و اندازه فضاها در خاصیت آرامش بخشی محیط موثر است. با توجه به جنبه های روان شناختی منظر و نظریه های ادراک محیط، عوامل و معیارهای موثر در جهت ارتقای روحیه و شادابی در ارتباط همجواری مناطق مسکونی و فضای سبز به وجود می آید. پژوهشی را انجام دادیم که طی این پژوهش ۳۰۰ پرسشنامه در دو شهر تبریز و شیراز در دو پارک معروف که در نزدیکی مناطق مسکونی دو شهر قرار دارد پخش گردید. در پایان نتیجه حاصله که با نرم افزار SPSS23 مورد تحلیل و ارزیابی قرار گرفت، حاکی از این بود که همجواری پارک های شهری با مناطق مسکونی تاثیر زیادی بر ارتقای آرامش روحی روانی در شهروندان می شود.

واژگان کلیدی: طراحی شهری، آرامش روانی، برنامه ریزی شهری، فضای سبز شهری، مناطق مسکونی.

مقدمه

افزایش بی رویه زندگی مدرن شهری و وارد شدن فرهنگ بیگانه به شهر ها، منجر به کاهش ارتباط و تعامل اجتماعی شهروندان با یکدیگر و غفلت از اهمیت فضاهای عمومی که بستر ساز تعامل های اجتماعی در جامعه می باشد، شده است. به طوری که امروزه در آبادی های شهری، بویژه در کلانشهر ها، ارتباط مستقیم با محیط طبیعی یا بسیار ناچیز است، یا اینکه اصلاً وجود ندارد (Norberg, 1980:166). از سوی دیگر با توجه به رسمیت شناخته شدن حقوق شهروندی و نوع زندگی امروزی، نیاز افراد جامعه را برای گذران اوقات فراغت افزایش داده و این امر تقاضا برای گسترش فضای سبز و ایجاد پارک ها را در شهرها به دنبال دارد (Oski, 1988:8). بنابراین اگر شهرها محل سکونت و زندگی انسان ها است، هر چه این سکونتگاه ها شاداب تر، سرسبزتر و شکوفاتر باشد، امنیت و آرامش در آن بیشتر و رشد بهنجار و موزون انسانی بیشتر است (میکائیلی و کیا زاده، ۱۳۸۶:۱۱۶). با فرض اینکه فضای سبز، ریه های تنفسی شهر است و فقدان آن معادل فقدان سلامت جسمی و روانی شهروندان است، می توان گفت که به موازات توسعه صنعتی، اهمیت پارک ها به عنوان بخشی از فضای سبز بیشتر می شود (Hibberd, 2005).

امروزه یکی از الزامات برنامه ریزی شهری توسعه پارک ها به سبب افزایش جمعیت و ساخت و ساز های شهری و آلودگی شهری به طور چشمگیری رو به افزایش است. انسانها برای رشد طبیعی روح و جسم خود نیاز به محیطی مناسب دارند و سعادت انسانها با هماهنگی و نزدیکی با طبیعت بدست می آید (خیرالعموم و دهقان توران پشته، ۱۳۹۴). اما امروزه با افزایش جمعیت و گسترش شهرنشینی، انسانها به تدریج از طبیعت دور شده اند و تراکم بیش از حد جمعیت و دخالت در محیط طبیعی و ایجاد محیط انسان ساخت، همبستگی طبیعی انسان را با طبیعت به جدایی سوق داده است (محمدی، ۱۳۸۱). از سوی دیگر پیشرفت چشمگیر و سریع صنعت تکنولوژی همراه با این افزایش، افزایش جمعیت مشکلات اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی فراوانی را در کشورهای رو به توسعه پدید آورده است که افزایش فقر در شهرها، دسترسی ناکافی به مسکن و خدمات اصلی شهری، گسترش عمودی و بی اندازه ی ساختمانها ایجاد زاغه ها، افزایش آلودگی های محیط زیستی و در نهایت کاهش فضای سبز و طبیعی در شهرها از آن جمله اند. برای رفع این نیازها و مشکلات، انسان شهرنشین اقدام به ایجاد باغ ها و فضاهای سبز مصنوعی در داخل شهرها کرده است (بزی و همکاران، ۱۳۹۱). یکی از مهمترین عوامل افزایش کیفیت محیط زیست، فضای سبز است. امروزه اهمیت فضای سبز و ضرورت پرداختن به آنها برکسی پوشیده نیست. فضاهای سبز، پارکهای جنگلی، باغها و نظیر آنها، نقش عمده ای در افزایش کیفیت هوا و ایجاد تغییرات مثبت در اقلیم محیط های شهری بازی می کنند. یک درخت بالغ در هر ساعت ۲۰۰ کیلوگرم اکسیژن تولید و تقریباً به همان میزان، گاز کربنیک هوا را جذب می کند. ضمن اینکه تلطیف هوا و کاهش آلاینده های آن، ایجاد تعادل و توازن اکولوژیک، جذب صداهای ناهنجار و فواید متعدد دیگر از این دسته اند و از آنجا که در جغرافیای زندگی شهرنشینی، تعبیر فضای سبز مساوی معنای گیاهان است، لذا اثرات فوق ناشی از فضای سبز خواهد بود (یاران و بهرو، ۱۳۹۵). گذشته از مزایای اجتماعی و فیزیولوژیکی، طبیعت شهری میتواند مزایای اقتصادی را نیز، چه برای مدیران شهری و چه برای شهروندان فراهم سازد. به عنوان مثال پالایش هوا که درختان انجام میدهند، میتواند منجر به کم شدن هزینه های کاهش آلودگی و میزان آن گردد. به علاوه ارزش های زیباشناختی، تاریخی و تفریحی بوستانهای شهری باعث افزایش جذابیت شهر، ارزش گردشگری و در نتیجه درآمد می شود همچنین براساس مطالعات مختلفی که در کشورهای غربی صورت گرفته، تأثیرات و کارکردهای مختلف و متنوعی برای فضاهای سبز شهری برشمرده شده است. در این مطالعات، به ویژه به تأثیرات جنبه های مختلف فضاهای سبز بر سلامت افراد اعم از سلامت روحی، روانی، سلامت عمومی و سلامت اجتماعی پرداخته شده است (جنادله، ۱۳۹۵). اهمیت فضای سبز در داخل شهر ها به حدی است که در بین ۵ کاربری مهم شهری که از آن یاد می شود. اهمیت این کاربری، از زمان گسترش سریع و بی سابقه شهر ها بعد از انقلاب صنعتی جایگاه مهمتری پیدا کرده است (تیموری، ۱۳۸۹، ۱۳۷).

مطالعه ای حاضر نیز با هدف ارزیابی عملکرد همجواری مناطق مسکونی با فضای سبز شهری در ایجاد آرامش روانی شهروندان در نمونه های موردی موجود در شهر تبریز و شیراز صورت گرفته است، با در نظر گرفتن اصول بومی و متناسب با فرهنگ جامعه به رفع ضعفها و کاستی ها و تقویت قوتها همت گماشته شود. با مقایسه دو شهر، سعی شده است طی پژوهش حاضر راهکارها و طرحهایی در این راستا ارتقای کیفیت فضاهای شهری و همچنین نزدیکی پارک ها به منطق مسکونی و بالا بردن روحیه، شادابی و سلامت روانی جامعه می باشد که با بیان اصول بنیادی فضاهای سبز شهری و شناخت عناصر و عوامل موثر در ایجاد آرامش روحی و روانی از جمله مهم ترین اهداف تحقیق حاضر می باشد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

آرامش روانی

توجه به مقوله زیبایی شهری یکی از مهم ترین مباحث در زندگی شهرنشینی به حساب می آید. اولین کسی که به زیبایی شناسی به طور غیرمستقیم اشاره کرده افلاطون است. از نظر وی نظم مابعدالطبیعی و اخلاقی بر جهان حاکم است که فیلسوف باید آن را از طریق تفکر عقلانی کشف کند و هنر هنگامی ارزش حقیقی دارد که این نظم را دقیقاً نشان دهد یا به ما کمک کند که در جریان آن قرار گیریم (کلی، ۱۳۸۳). مناظر مناسب شهری، علاوه بر سلامت جسمانی موجب آرامش روحی و روانی، بازده کاری بیشتر و کیفیت زندگی بهتر میگردد. در بیشتر شهرهای ایران، عدم توجه به سلامت روحی و روانی در طراحی، معماری سایت و فضاهای سبز شهری باعث شده که در شهرها سلامت روحی، روانی و اجتماعی در معرض آسیب باشند. یکی از عواملی که باعث به وجود آمدن چنین مشکلاتی شده است، بی توجهی به طراحی فضاهای سبز شهری و همچنین مکانیابی اشتباه آنها می باشد، بنابراین ساخت و شکل گیری فضاهای سبز می تواند اثرات مستقیمی بر روح و روان ساکنان و مراجعه کنندگان داشته باشد به طوری که تحقیقات نشان می دهد که بخش مهمی از اهداف شفابخشی منظر در مشاهده مناظر طبیعی و فضاهای سبز رخ می دهد. اهمیت فضاهای سبز شهری که امروزه وجود این کاربری به عنوان یکی از شاخصهای توسعه یافتگی جوامع به حساب می آید. ارتباط مستقیمی با سلامت روحی، روانی و اجتماعی با فضای سبز دارد که باعث ارتقاء سلامت روان میگردد. فضای سبز مطلوب، نه تنها بر ارتقای سلامت روحی، روانی و اجتماعی، بهبود مؤلفه های سلامت روان، کیفیت منظر شهر در مقولات زیبایی شناسی و ادراک هویت مؤثر می باشد که می تواند از تخریب اقتصادی و فیزیکی افت کیفیت زندگی، آلودگی، تراکم و کوچ افراد ساکن در بافتهای فرسوده شهر پیشگیری کند و سرزندگی را به این مناطق و پیرامون آن آورده و مردم را تشویق به حضور داوطلبانه نماید (تورج جلیلی و همکاران، ۱۳۹۴).

یکی از معیارهای ارزیابی کیفیت محیط هر شهر، وجود فضاهای سبز عمومی است؛ فضاهایی که شهروندان بتوانند با امنیت و آسایش خاطر با هم به گفتگو بپردازند. اهمیت این مسأله تا حدی است که امروزه توجه به فضاهای سبز شهری و اعمال سیاست هایی که مردم شهرها را از مشکلاتی مانند یأس و ناامیدی برهانند و باعث ارتباط با فضاهای سبز و محیط گردند، از مهم ترین وظایف نهادهای شهری است. در واقع از جمله شاخص های مهم توسعه پایدار، برنامه ریزی هوشمندانه اوقات فراغت بوده که در این زمینه، نقش فضاهای سبز بسیار مهم است (صالحی فرد و حسن آبادی، ۱۳۸۹). تحقیقات روانشناسان در مورد تاثیر گل و گیاه بر رفتار انسان نشان می دهد که ارتباط با طبیعت و لذت بردن از مناظر زیبای آن، راهی ساده اما مهم جهت کسب آرامش و تلطیف روح و روان انسان است، و توسعه فراوان آن در همجواری های مناطق مسکونی می تواند در کاهش بروز خشونت، افسردگی، خودکشی و مفید باشد. فضای سبز از دو جنبه جسمی و روحی بر سلامتی افراد تأثیرگذار است. فضای سبز در نزدیکی محل سکونت، فعالیت های فیزیکی را به صورت منظم افزایش می دهد (Abraham, 2009). رابطه متقابل اجتماعی برای پاسخ به نیازهای انسان به پیوندجویی و احساس تعلق به مکان، یک ضرورت محسوب می شود. فعالیت هایی مانند تعامل با دیگران و مشاهده فعالیت های مردم، با ایجاد زمینه های اجتماع پذیری، به رشد فردی انسان کمک می کنند (لنگ، ۱۳۸۳، ۱۸۷).

جنت هاویلند جونز^۱، استاد روان شناسی دانشگاه روگرز نیوجرسی^۲ می گوید: نکته جالب توجه درباره نقش گل و گیاه در سلامت روحی و روانی افراد آن است که فرد با تماشا کردن، لمس کردن، بوییدن، رنگ و طراوت فضای سبز موجود در پارک ها و حتی باغچه های خانگی می تواند حالت روحی نامتعادل خود را تغییر داده و به حال طبیعی باز گرداند. در واقع گل و گیاه عاملی در جهت تعدیل رفتار در طول شبانه روز بوده و هر بار این پیوند برقرار شود موجب تراکنش مثبتی در مغز می گردد.

فضای سبز

اصطلاح فضای سبز، به وسیله برخی از دست اندرکاران برای مفهوم پوشش گیاهی شهرها به کار گرفته شده است. گاری مول اصطلاح منطقه سبز را برای بیان پوشش سبز شهرها به کار میگیرد. (سعیدنیا در کتاب سبز شهرداری) فضاهای سبز شهری را نوعی از سطوح کاربری زمین شهری با پوششهای گیاهی انسان ساخت معرفی کرده است که هم واجد «بازدهی اجتماعی و هم واجد بازدهی اکولوژیکی» هستند. وی از دیدگاه شهرسازی نیز فضای سبز شهری را دربرگیرنده بخشی از سیمای شهر می داند که از انواع پوششهای گیاهی تشکیل شده است و به عنوان عاملی زنده و حیاتی در کنار کالبد بیجان شهر، تعیین کننده ساخت مرفولوژیک شهر است (سعیدنیا،

^۱ Howland Jones Gent
^۲ Rutgers University in Newjersey

۱۳۷۹: ۲۹). سعیدی آشتیانی فضای سبز را منطقه‌ای پوشیده از گیاهان در داخل و اطراف شهرها می‌داند که بیشتر دارای دو کارکرد مهم برای شهرها است: تعدیل دما و تلطیف هوا و زیبایی آفرینی می‌باشد.

واژه فضای سبز عبارتی است تازه که به تازگی و کمتر از نیم قرن، در منابع شهرسازی جهان به کار برده می‌شود. عبارت فضای سبز معانی و مفاهیم متعدد و وسیعی را در بر می‌گیرد و به طور کلی می‌توان گفت شامل آن بخش از مناطقی می‌شود که گیاهان یا هرگونه سبزی‌نگی اعم از درختان، درختچه‌ها، گلها و چمنها را در بر داشته باشد. البته فضای سبز وقتی در کالبد شهری قرار می‌گیرد، گرایش سلسله مراتب شهری پیدا میکند و به مقیاس‌های متفاوتی در شهر تقسیم می‌شود به طوری که همین تفاوت‌های سلسله‌مراتبی شهری در بین سرزمین‌های گوناگون و در فرهنگ‌های مختلف، ابعاد متغیری از هنجارها و استانداردها را به دست می‌دهد (سازمان پارکها و فضای سبز تهران، ۱۳۷۱). فضای سبز برخلاف معنایی که ممکن است در ذهن ایجاد کند، تنها محلی که شامل درخت و نیمکت باشد، نیست. بلکه نماد و سمبلی از تفکرات فرهنگی، اجتماعی و روانی مورد توجه عموم مردم است و در برنامه ریزی شهری نقش مهمی ایفا می‌کند (صالحی فرد، ۱۳۸۹، ۵۱).

وابستگی انسان به فضای سبز، طبیعت، معاش و آسایش وی در رابطه‌ی مستقیم قرار می‌گیرند. این وابستگی علاوه بر پایه‌ی دریافت و ادراکات انسانی از محیط به ویژه ادراک زیبایی‌شناختی وی از طبیعت و عناصر طبیعی در محیط زندگی نشأت می‌یابد. زیبایی منظر شهری تبیین‌کننده مولفه‌هایی چون تعادل، تقارن، هارمونی، ظرافت، نظم و وحدت بوده و در رابطه‌ی مستقیم با خواست‌های روحی روانی انسان قرار می‌گیرد (قره بگلو، ۱۳۸۴).

مطالعات واندن برگ بیان می‌کند که مشاهده مناظر طبیعی پارک‌های شهری سبب کاهش تنش‌های روحی، روانی، لذت از منظر طبیعی، کاهش عصبانیت و استرس و افزایش تمرکز می‌شود (van den berg;2003:135-146).

حضور طبیعت برای ایجاد رضایت در ساکنان نه تنها لازم بلکه ضروری است. نتایج تحقیقات سالیوان؛ همکارانش (۲۰۰۴) در خصوص تأثیر مجاورت با طبیعت بر سرزندگی فضای همسایگی شهری حاکی از آن است که متوسط ۹۰ درصد از افراد در رضایت از فضای سبز در مقابل با فضای بایر دارند. این نسبت در زنان بیش از مردان است. تفاوت معنا داری بین سطح سبز و استفاده از فضای باز بیرونی برای استفاده از آن برای جوانان وجود ندارد. با توجه به این درصد می‌توان گفت که این اعداد و ارقام نشان دهنده اهمیت همجواری فضای سبز در محوطه‌های مسکونی حتی در مناطق چسبیده به منازل و یا در نزدیکی آن می‌باشد.

عملکرد اجتماعی_روانی

هدف اصلی در طراحی فضای سبز (پارک‌های شهری، جزیره‌های سبز محلی و مانند آن‌ها)، دستیابی به آثار اجتماعی و روانی آن در هر چه نزدیک تر کردن انسان و طبیعت به یکدیگر است. هرچند که از کارکردهای فضای سبز در ساخت کالبدی شهر و کارکرد زیست محیطی آن نیز می‌توان انتظار بازدهی اجتماعی و روانی داشت. انسان در هر شرایطی، روزانه به چند ساعت سکوت و آرامش نیاز دارد. این نیاز با فشردگی جمعیت در محل مسکونی و زندگی آپارتمان‌نشینی در آینده بیشتر خواهد شد؛ بنابراین، از این دیدگاه نیز ایجاد و توسعه فضاهای سبز شهری که انسان بتواند دست کم روزانه ساعتی را در آرامش و دور از هیاهو بگذراند، به صورت ضرورت واقعی خودنمایی می‌کند. امروزه جامعه‌شناسان، روانشناسان و پزشکان بر این باورند که فضای سبز افزون بر تأمین بهداشت جو و محیط مکان‌های مسکونی، نقش مثبتی در سلامت شهروندان به عهده دارد. افرادی که به طور روز افزون باید در فضاهای مکانیزه و محدود (از قبیل خانه، محل کار و رفت و آمد وسایل حمل و نقل) زندگی کنند، بیش از پیش به استراحت در محیط طبیعی نیاز دارند. این مسأله به ویژه در جوانان و افراد سالخورده بیشتر می‌باشد. فضاهای سبز در آن واحد، محیطی است برای استراحت، آشنایی با طبیعت، انجام فعالیت‌هایی که در شهر امکان‌پذیر است و هم چنین تأثیر زیادی در بهداشت و سلامت محیط دارد. از آن جمله می‌توان به اهمیت آن‌ها در جذب پرتوهای خورشیدی و هم چنین در تولید اکسیژن و جذب گاز کربنیک هوا اشاره کرد. آرامشی که انسان در سایه یک درخت احساس می‌کند تا حدی به جذب پرتوهای مادون قرمز خورشید توسط درخت و مقداری نیز به جذب پرتوهای ماورا بنفش مربوط می‌شود. همچنین تقلیل صدا توسط گیاهان در به وجود آوردن محیطی آرام تر می‌تواند مؤثر باشد به این ترتیب که، ارتعاش امواج صوتی به وسیله برگ‌ها و شاخه‌های درختان جذب می‌شود. عواملی نظیر نور، دیواری جدا از هم و انعط

موظف به دخالت در تهیه و اجرای معیارها و ضوابطی در جهت بهداشت، امنیت و رفاه شهروندان باشد، ماحصل این اقدامات تهیه شدن طرحهای جامع و تفصیلی برای شهرها بود (مهندسی مشاور مرجان، ۱۳۵۹).

کارکردهای اجتماعی پارک های شهری شامل موارد متعددی است. که از جمله می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- ایجاد تعاملات اجتماعی بهتر میان شهروندان در مناطق مختلف شهری

۲- ایجاد زمینه های کاری یا شغلی جدید

۳- کسب و شناخت برخی از شاخص های اجتماعی (هنجارها، ارزش خرده فرهنگ ها...)

۴- اجتماعی شدن افراد و پیدا کردن دوستان جدید و پر کردن خلوت و تنهایی (مهندسی مشاور آمود، ۱۳۸۲، ۱۱)

۵- شکل گیری تعدادی از تشکل های غیر دولتی

۶- انتشار عقاید و افکار ارزشی

۷- افزایش احساس خویشتاوندی و یا منافع واحد

۸- ایجاد محیطی مناسب جهت تفریح در اوقات بیکاری و فراغت (باباپور، ۱۳۷۸، ۶۳)

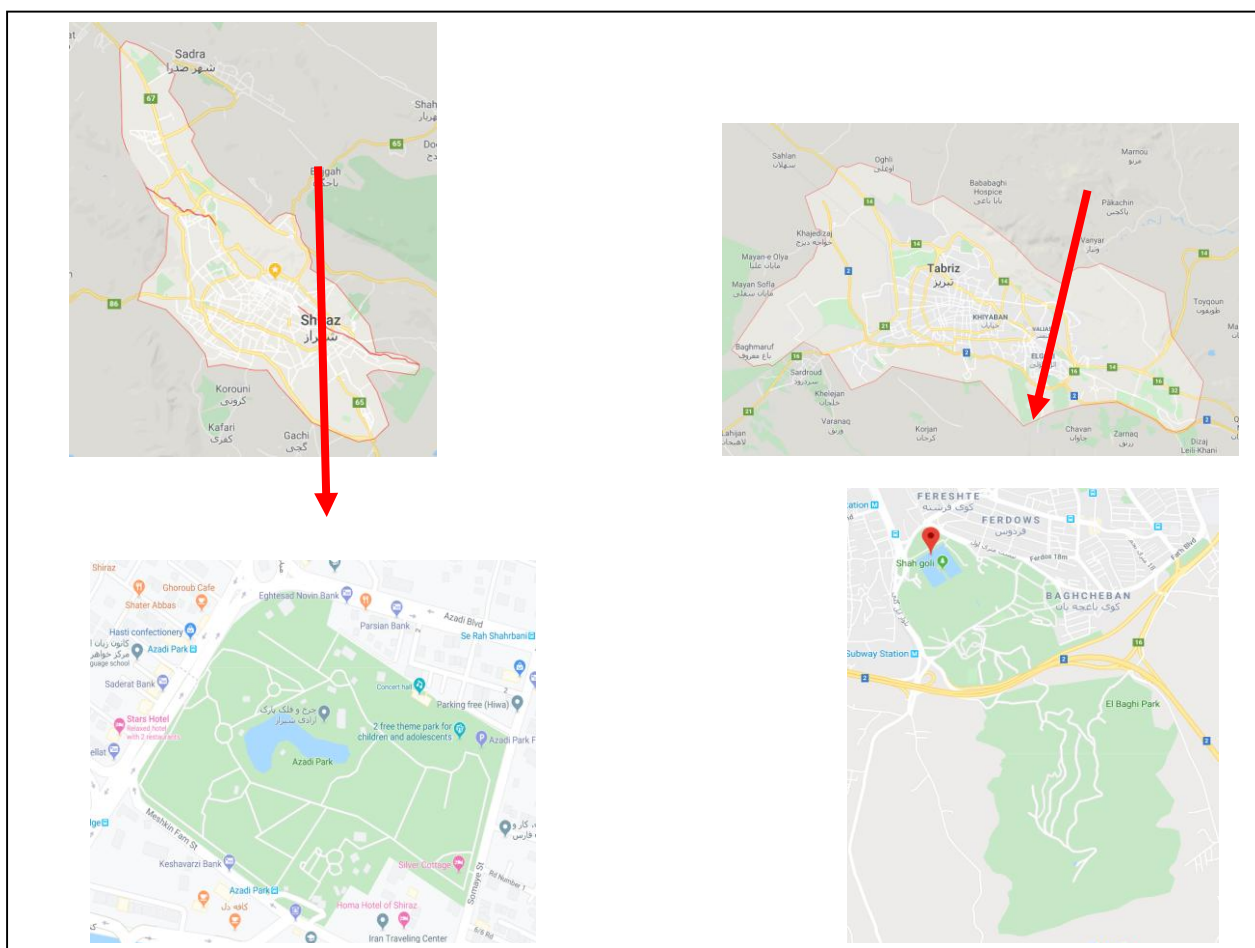
مطالعه ای دیگر در شهر باری ایتالیا توسط (Sanesi, 2006) با عنوان "ساکنین و فضای سبز شهری" انجام شده است. نتایج این

مطالعه نشان داد که جمعیت استفاده کننده از پارک ها، تأثیر آن را به خوبی در کیفیت زندگی شان درک می کنند. علاوه بر این شهروندان از محدودیت در زمینه کیفیت و کمیت نواحی سبز در شهر آگاه هستند (Sanesi, 2006, p125).

روش تحقیق و پژوهش

۱-۳-۱- محدوده مورد مطالعه

در این پژوهش دو محدوده از دو شهر مختلف مورد ارزیابی قرار می گیرد، شهر تبریز یکی از شهرهای بزرگ ایران با نزدیک دو میلیون جمعیت در دوازده منطقه این شهر کنار یکدیگر زندگی می کنند، می باشد. این شهر در شمال غرب ایران قرار دارد. یکی از شهرهای توریستی و گردشگری می باشد. محدوده پارک ائل گلی که مهمترین گردشگاه شهر تبریز به شمار می آید در جنوب شرق این شهر می باشد که ۷ کیلومتر با مرکز شهر فاصله دارد. نمونه مورد مطالعه از شهر تبریز می باشد. شیراز یکی از دیگر از شهرهای بزرگ ایران می باشد با جمعیت نزدیک به ۱/۸ میلیون در ۱۱ منطقه در کنار هم زندگی می کنند می باشد. این شهر در قسمت جنوبی ایران متمایل به غرب می باشد. محدوده پارک آزادی که یکی از قدیمی ترین و بزرگترین پارک های شیراز به شمار میرود. این پارک در شمال شهر شیراز واقع می باشد.

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی پارک های آزادی شیراز و ائل گلی تبریز

مواد و روش ها

این تحقیق نوع پژوهشی کاربردی و از نظر گردآوری داده‌ها جزء پژوهش‌های توصیفی - پیمایشی خواهد بود. جامعه آماری این پژوهش شامل افرادی است که در محدوده پارک‌های شهری در شیراز و تبریز محل سکونت همجوار با فضای سبز دارند، در نظر گرفته شده است: ساکنان محل و کسبه‌ای که در محدوده پارک مشغول به فعالیت‌اند. با توجه به این که جامعه آماری را نمی‌توان به تعداد محدودی جمعیت یا افرادی نسبت داد که در یک محله، ناحیه و بخش سکونت دارند، جامعه آماری نامحدود است، زیرا بازدید کنندگان از مناطق مختلف شهر مورد نظر و حتی از شهرهای دیگر در این تحقیق قرار گرفتند. برای نمونه‌گیری از روش تصادفی استفاده شد. از آنجا که جامعه‌ی آماری نامحدود است، ابتدا برای اطمینان از روش نمونه‌گیری پیش‌آزمون (pretest) استفاده شد و تعداد ۳۰۰ پرسشنامه بین دو شهر تبریز و شیراز توزیع گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS23 صورت گرفت.

نتایج و یافته‌های پژوهش

در این پژوهش با توجه به اینکه از پرسشنامه برای به دست آوردن داده‌ها استفاده شده و پرسشنامه از دو بخش طراحی گردیده است که دو شهر از لحاظ بخش‌های مربوطه که هر کدام از بخش‌ها زیر معیارهای مخصوص خود را دارند، مورد ارزیابی و بررسی قرار گرفت که در زیر به شرح و مقایسه دو شهر پرداخته ایم.

وضع موجود

در بررسی وضع موجود دو شهر و مناطق موردی که انتخاب نموده‌ایم زیر معیارهایی مانند دسترسی، امکانات رفاهی تفریحی، سرانه فضای سبز، تمهیدات حفاظتی امنیتی و موقعیت فضایی دو محدوده مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

اوضاع موجود در پارک آزادی شیراز و ائل گلی تبریز

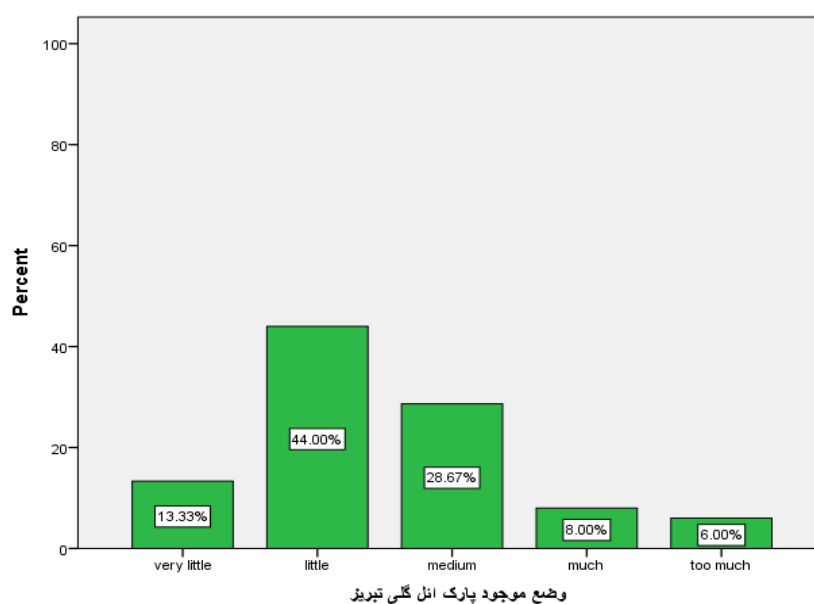
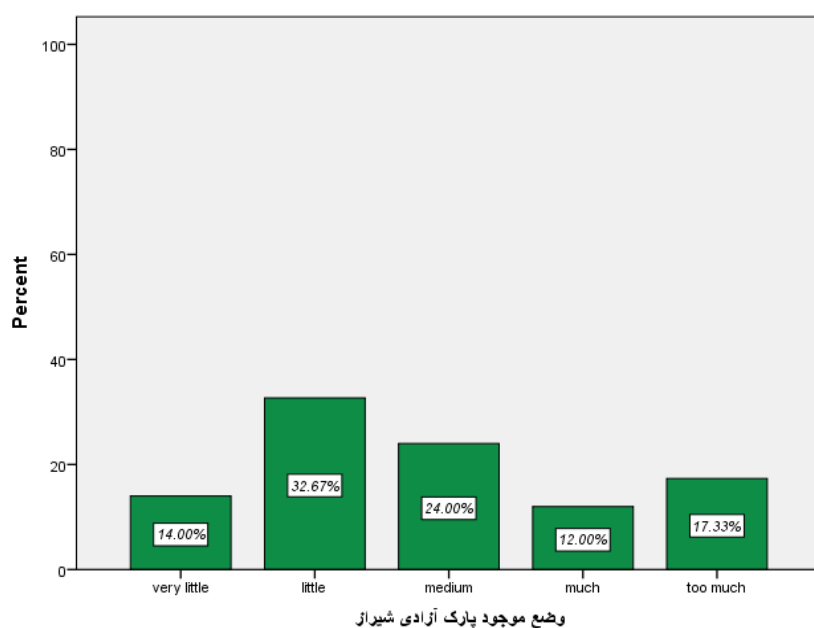
با توجه به جداول و نمودارهای زیر می‌توان نتیجه گرفت که تقریباً در هر دو شهر رضایت زیادی از وضع موجود از لحاظ تأثیرات روحی روانی پارک‌ها بر روی کاربران ندارد. این موضوع در شهر تبریز و پارک ائل گلی به وفور قابل مشاهده است که کاربران از آن رضایت کافی رو ندارند که در پارک آزادی شیراز این موضوع قابل چشم پوشی می‌باشد و کاربران در یک حد نرمال قرار دارند و درصد رضایت و ناراضی بودن در یک سطح می‌باشد. طبق آمار که در جدول‌های زیر نمایش داده می‌شود. پارک آزادی شیراز ۳۲/۶۷ درصد کاربران رضایت کمی از وضع موجود پارک در جهت تامین شرایط روحی روانی و تأثیری که این فضاها و همجواری آنها با مناطق مسکونی دارند. رضایت کمی دارند که این موضوع در پارک ائل گلی تبریز حدود ۴۲ درصد می‌باشد که این نشان دهنده رضایت به مراتب پایین تر کاربران در همسایگی پارک ائل گلی از تأثیرات آنها بر اعصاب روان مردم و ایجاد روحیه شاداب در مردم می‌باشد. در مقابل ناراضی‌تری رضایت کاربران می‌باشد که این موضوع باز در پارک آزادی شیراز به مراتب بیشتر از پارک ائل گلی می‌باشد. که رضایت از وضع موجود در پارک آزادی ۱۷/۳ درصد می‌باشد و در پارک ائل گلی ۶ درصد می‌باشد. با این آمار و ارقام می‌توان نتیجه گرفت که رضایت از وضعیت موجود برای موضوع تأثیر همجواری مناطق مسکونی با فضای سبز شهری در ایجاد آرامش روانی شهروندان در پارک آزادی شیراز بیشتر از پارک ائل گلی تبریز می‌باشد.

جدول ۱- وضع موجود پارک آزادی شیراز

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
very little	21	9.5	14.0	14.0
little	49	22.2	32.67	46.67
Valid medium	36	16.3	24.0	70.7
much	18	8.1	12.0	82.7
too much	26	11.8	17.3	100.0
Total	150	67.9	100.0	-
Missing System	71	32.1	-	-
Total	221	100.0	-	-

جدول ۲- وضع موجود پارک ائل گلی تبریز

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
very little	20	9.0	13.3	13.3
little	66	29.9	44.0	57.3
Valid medium	43	19.5	28.7	86.0
much	12	5.4	8.0	94.0
too much	9	4.1	6.0	100.0
Total	150	67.9	100.0	-
Missing System	71	32.1	-	-
Total	221	100.0	-	-

نیازهای شهروندان

در بررسی نیازهای کاربران بیشتر مباحثی که در جهت ارتقاء روحیه و شادابی افرادی که محل سکونت نزدیک به مناظر طبیعی یا پارک‌ها را دارند مورد بحث قرار می‌گیرد و از این نکته مثبت یعنی نزدیکی به فضای سبز و روش‌هایی که بتوان در راستای ارتقاء روحیه ساکنان این محیط موثر باشند را در قالب پرسشنامه مورد ارزیابی قرار دادیم.

نیازهای شهروندان در پارک‌های آزادی و ائل گلی

با توجه به مطالب ارائه شده در بحث وضع موجود در این بخش به نیازهایی که شهروندان دو شهر در پارک‌های مورد بحث نیاز خود را در جهت افزایش شادابی و روحیه روان شاد در جامعه دنبال می‌کنند و عقایدشان این می‌باشد که با وارد شدن به محیط و دیدن فضای سبز و زیبایی‌هایی که در آن وجود دارد می‌تواند در زندگی روزمره و حتی برخورد ها تصمیم‌گیری‌ها و دیگر واکنش‌های انسانی تاثیر بسزایی از خود بر جایی بگذارد در همین راستا معیارها و زیر معیار‌هایی که ما در پرسشنامه و در قالب نیازهای مردم از مردم پرسیدیم

شامل تنوع، حفاظتی، ادراکی و عملکردی می باشد. با دارا بودن این چهار معیار در پارک ها مردم اعتقاد داشتند که می توان رابطه ای بین همجواری فضای سبز و مناطق مسکونی برقرار ساخت که باعث ارتقای کیفیت زندگی و بالا بردن روحیه جمعی در منازل و حتی در بطن جامعه شادی و نشاط به ارمغان بیاورد.

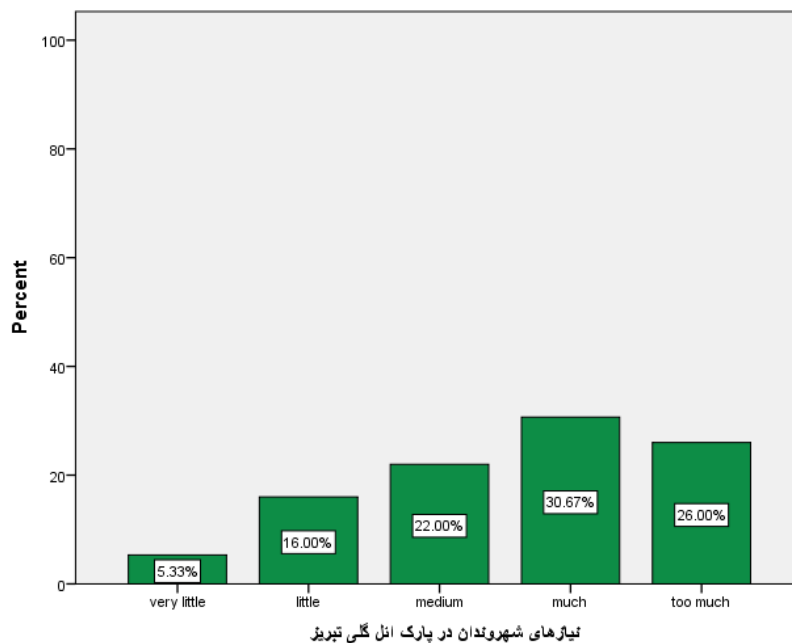
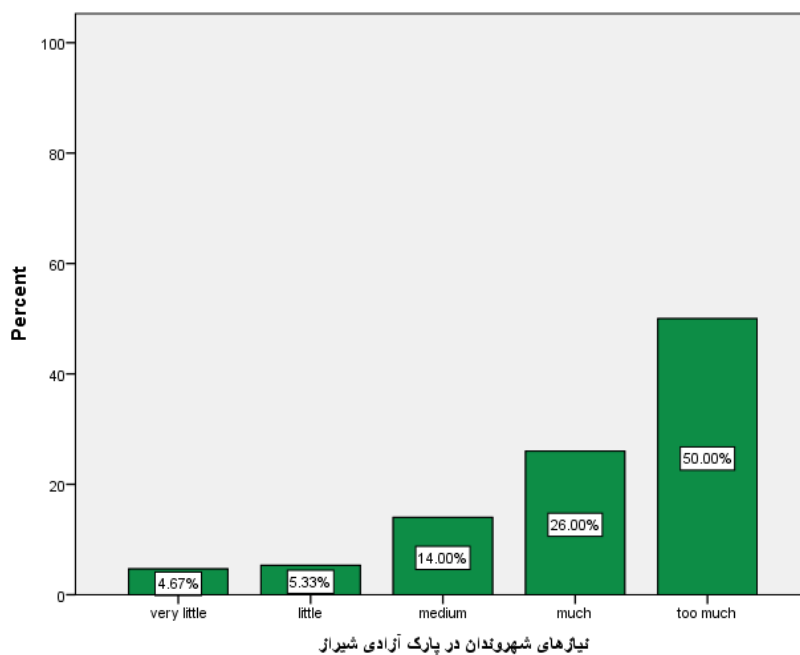
نتایج این بخش از پژوهش در شهر شیراز و پارک آزادی حاکی از آن می باشد که نزدیکی یا همجواری مناطق مسکونی با پارک های شهر تاثیر بسزایی در روحیه شهروندان در در طول روز می شود. که این عامل را می توان در نظرات مردم که در جدول ۳ حدود ۵۰ درصد از شهروندان حاضر در محدوده پارک آزادی همجواری مناطق مسکونی با فضای سبز شهری را به عنوان اصلی ترین عامل در افزایش روحیه و شادابی افراد بیان می کنند. همین عامل در جدول ۴ که برای پارک ائل گلی شهر تبریز می باشد بیان می کنند که نسبت به محدوده پارک آزادی شهروندان محدوده ائل گلی همجواری مناطق مسکونی با فضای سبز شهری را جزء عوامل اصلی در افزایش روحیه و شادابی نمی دانند. هر چند بیشترین نظر طبق آمار حدود ۳۰/۷ درصد تاثیر زیادی در ارتقای روحیه ساکنان را در نظر دارند ولی در مقایسه با پارک آزادی که ساکنان آن محدوده مهمترین دلیل بالا بودن روحیه و شادابی آنها وجود پارک یا فضای سبز در محدوده آنها می باشد. پارک ائل گلی تاثیر چندانی روی روحیه ساکنان نمی گذارد که این عامل می تواند در نوع خود جالب باشد و دلایلی که برای این مورد بیان می کنند. این می باشد که امنیت روانی در پارک ائل گلی در وضعیت مناسبی نمی باشد که خود این عامل تاثیر بسزایی در روحیه و شادابی ساکنان و مراجعه کم به پارک می باشد.

جدول ۳- نیازهای کاربران در شهر شیراز پارک آزادی

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
very little	7	3.2	4.7	4.7
little	8	3.6	5.3	10.0
Valid medium	21	9.5	14.0	24.0
much	39	17.6	26.0	50.0
too much	75	33.9	50.0	100.0
Total	150	67.9	100.0	
Missing System	71	32.1		
Total	221	100.0		

جدول ۴- نیازهای شهروندان در شهر تبریز پارک ائل گلی

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
very little	8	3.6	5.3	5.3
little	24	10.9	16.0	21.3
Valid medium	33	14.9	22.0	43.3
much	46	20.8	30.7	74.0
too much	39	17.6	26.0	100.0
Total	150	67.9	100.0	
Missing System	71	32.1		
Total	221	100.0		

با توجه به نتایج به دست آمده از داده های تحقیق می توان بیان کرد که فضای سبز شهری تاثیر بسزایی در ارتقای روحیه و شادابی و تزریق آن به جامعه دارد. در این تحقیق می توان به این مهم رسید که وجود معیار هایی که شهروندان می توانند به راحتی از فضای سبز و زیبایی های آن بهره ببرند مهیا باشد می تواند تاثیرات لازم را در جهت ایجاد فضایی برای مراجعه و استفاده شهروندان از پارک ها و همچنین ایجاد ارتباط صمیمی بین همسایگی های مسکونی فضای سبز که مهمترین عاملی که ما در این تحقیق به بررسی آن پرداختیم همین عامل همجواری فضای سبز با مناطق مسکونی و تاثیرات روحی روانی که این ارتباط می تواند بر شهروندان بگذارد، مورد ارزیابی قرار دادیم که در نهایت این عامل مهمترین عاملی بود که تقریباً در هر دو نمونه موردی ما به عینه مشاهده شد که این ارتباط می تواند در ارتقاء روحیه شهروندان تاثیر گذار باشد.

منابع و مراجع

- [۱] بزی، خدارحم، خسروی، سمیه، حسین‌نژاد، مجتبی. (۱۳۹۱). بررسی وضع موجود و مکانیابی فضای سبز مورد نیاز شهر زابل با استفاده از GIS. برنامه ریزی فضایی (جغرافیا). 1(4): 39-74.
- [۲] جنادله، علی. (۱۳۹۵). فضاهای سبز شهری و کیفیت زندگی (مدلی برای ارزیابی تأثیرات اجتماعی بوستان‌ها و فضاهای سبز شهری و کاربرد تجربی آن در سه بوستان شهر تهران). برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی. ۷ (۲۷): 225-284.
- [۳] خیرالعموم، سیده فاطمه و عاطفه دهقان توران پشتی، ۱۳۹۴، نقش فضای سبز مجتمع‌های مسکونی و شهری بر روان و سطح روابط اجتماعی انسانها، اولین همایش علمی پژوهشی افق‌های نوین در علوم جغرافیا و برنامه ریزی، معماری و شهرسازی ایران، تهران.
- [۴] محمدی، جواد. (۱۳۸۱). سامانه اطلاعات جغرافیایی در مکانیابی فضای سبز شهری (منطقه دوتبریز)، نشریه شهرداری‌ها، سال چهارم، شماره ۴۴.
- [۵] یاران، علی، بهرو، حسین. (۱۳۹۵). بررسی تأثیر فضای سبز بر میزان رضایتمندی ساکنان مجتمع‌های بلند مرتبه مسکونی، نمونه موردی: چند مجتمع مسکونی در شهر تهران. معماری و شهرسازی آرمان شهر. 9(17): ۱۵۱-۱۶۲.
- [6] Brown, Nicholas, Rayan, Griffis, Kevin, Hamilton, Sharon, Irish & Sarah, Kanouse, 2007, What Makes Justice Spatial? What Makes Spaces Just? Three Interviews on the Concept of Spatial Justice, Critical Planning, Vol.14, pp. 7-28.
- [7] Butts, B & Rich, k, 2005, Nursing ethics: across the curriculum and into practice Cardoso, Ricardo & Isabel Breda-Va'zquez, 2007, Social Justice as a Guide to Planning Theory and Practice: Analyzing the Portuguese Planning System, International Journal of Urban and Regional Research, Vol. 31.
- [8] Cardoso, Ricardo & Isabel, Bredavazquez, 2007, Social Justice as a Guide to Planning Theory and Practice: Analyzing the Portuguese Planning System, International Journal of Urban and Regional Research, vol.31, pp.384-400 Chang, Hsueh-Sheng & Liao, Chin-Hsien, 2011, Exploring an integrated method for measuring the relative spatial equity in public facilities in the context of urban parks, Journal of Cities, vol.28, No.5, pp.361-371.
- [9] Cutts, Bethany B, Darby, Kate J, Boone, Christopher G & Brewis, Alexandra, 2009, City Struture, Obesity and environmental justice: An integrated analysis of physical and social barriers to walkable streets and park access, Journal of Social Science and Medicine, No.69, pp.1322-1341.
- [10] Dufaux, F, 2008, Birth announcement, Justice spatial/spatial justice, www.jssj.org Fainstein, Susan, 2006, Planning and the Just City, Conference on Searching for the Just City, Friends of the Earth, London.
- [11] Gorener, Ali, Toker, Kerem & Ulucay, Korkmaz, 2012, Application of combined SWOT and AHP: a case study for a manufacturing firm, Procedia-social and Behavioral Sciences, International Strategic Management Conference, 8.
- [12] Hewko, Jared, 2001, Spatial Equity in the Urban Environment Assessing Neighbourhood Accessibility to Public Amenities, University of Alberta.
- [13] Jim C.Y, 2004, Green-space preservation and allocation for sustainable greening of compact cities, Journal of cities, vol.21, No.4, pp.311-320.
- [14] Valizadeh Kamran, KH & Shahabi, H, 2009, Necessities of GIS Usage in Urban Water Management At The Time Of Natural Accidents (Case study: Saqqez city), International Conference on Geographic Information systems, Paris, France.
- [15] Ulrich, Roger S, et al, (1991), Stress recovery during exposure to natural and urban environments, Journal of environmental Psychology, 11.
- [16] Ulrich, Roger S, Borgen, Lennart, Lundin, Stefan, (2012). Toward a design theory for reducing aggression in psychiatry facilities, Arch 12 Architecture/ research/ care/ health.